

FRIA ORDETS DAG

FRIA ORDETS DAG

OM FRIA ORDETS DAG

Fria ordets dag är ett samarbete mellan UR, Sveriges Radio och SVT tillsammans med olika lokala tidningsredaktioner. Under 40 minuter får eleverna möta journalister som berättar om hur det är att jobba som journalist under olika förutsättningar. Eleverna har också möjlighet att skicka in frågor i förväg som besvaras under livestreamingen.

SYFTE

Hur vet man om en nyhet är sann? Får man verkligen säga vad som helst? Och hur är det att jobba som journalist i ett land där pressfriheten inte är självklar? Begrepp som yttrandefrihet, public service, journalistikens roll i demokratier och vad som menas med ansvarig utgivare är viktiga för eleverna. Även vikten av att ha källkoll – att förhålla sig källkritiskt till all information och i synnerhet vad som skrivs på sociala medier.

Skolan ska fostra medvetna samhällsmedborgare som kan och vill engagera sig i en komplex omvärld där informationsflödet når oss hela tiden och överallt – men inte alltid med tydliga avsändare eller uttalade syften. Att få våra elever att förstå, tolka och engagera sig i omvärldsfrågor är i förlängningen en demokratisk fråga.

Det här arbetsmaterialet vill hjälpa elever att fördjupa sina kunskaper om yttrandefrihet, medier och källkoll.

Målet är i förlängningen att bidra till en starkare tilltro till demokrati och yttrandefrihet.

MÅLGRUPP

Arbetsbladet är främst tänkt för elever i årskurs 6, men kan även passa för elever på högstadiet.

OM KÄLLKOLL – EN SERIE OM KÄLLKRITIK PÅ NÄTET

Viralgranskarna Åsa Larsson och Jack Werner går i Källkoll igenom hur information och kommunikation fungerar i digitala medier. De går på djupet i nyhetsflödet och tittar närmare på virala snackisar. I serien får du tips om hur du granskar sådant du ser på nätet och lär dig mer om psykologin och strukturen bakom digitala medier.

DET FINNS ÄVEN ETT ONLINEQUIZ TILL FRIA ORDETS DAG. DET HITTAR DU [HÄR](#).

KOPPLINGAR TILL LÄROPLANEN

Ur Skolans värdegrund och uppdrag:

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet.

Ur centralt innehåll, kursplanen i samhällskunskap åk 4–6

- Informationsspridning, reklam och opinionsbildning i olika medier.
- Hur man urskiljer budskap, avsändare och syfte, såväl i digitala som andra medier, med ett källkritiskt förhållningssätt.
- Hur man agerar ansvarsfullt vid användning av digitala och andra medier utifrån sociala, etiska och rättsliga aspekter.

Ur centralt innehåll, kursplanen i samhällskunskap åk 7–9

- Mediernas roll som informationsspridare, opinionsbildare, underhållare och granskare av samhällets maktstrukturer.
- Olika slags medier, deras uppbyggnad och innehåll, till exempel sociala medier, webbplatser eller dagstidningar.
- ... hur information i digitala medier kan styras av bakomliggande programmering.
- Möjligheter och risker förknippade med internet och digital kommunikation samt hur man agerar ansvarsfullt vid användning av digitala och andra medier utifrån sociala, etiska och rättsliga aspekter.

Dagens begrepp

algoritmer
 censur
 desinformation
 journalist

källkritik
 meddelarskydd
 neutralitet
 information

yttrandefrihet
 opinionsbildning
 sociala medier
 nyhetsvärdering

- Vad betyder begreppen i rutan?
- Skapa egna meningar där begreppen ingår.
- Hur kan begreppen påverka oss i vår vardag? Ge några exempel.

Dagens citat

”Det kommer mest att vara likadana saker som jag får se i mitt flöde”

Algoritmer är det som gör att Åsa mest ser saker i sitt flöde som liknar vad hon har delat och gillat tidigare.

- Hur förklaras algoritmer i dagens sändning?
- Hur förklarar Åsa hur algoritmer påverkar vad vi ser på nätet?
- Vilka fördelar och nackdelar finns det med algoritmer? Vad ger Åsa för exempel på det?
- Nu ska du använda din mobil. Har du ingen mobil kan du arbeta med en kompis.
 - Gå in på en app för sociala medier där du har en egen profil. Titta med en klasskamrat om du inte har någon.
 - Titta igenom din profil. Fokusera på vad du visat appen att du tycker om. Vad säger den informationen om dig? Fundera!
 - Vilka företag eller aktörer kan tänkas vilja rikta reklam och propaganda till dig med hjälp av den informationen? Fundera!

Dagens tips

Åsa ger oss tre tips för att ha koll på vad som är sant och falskt på nätet:

1. Låtsas att det är 1 april varje dag när du är ute på nätet!
2. Om du ser något skumt så undersök det!
3. Ta reda på vem det är som har spridit informationen och varför personen gjorde det.

Fler frågor för att källkolla information är:

- Vad innehåller källan? Är det fakta eller åsikter?
- Hur gammal är källan?
- Hur kom källan in i ditt flöde?

- Förklara vad Åsa menar när hon säger att man ska låtsas att det är 1 april varje dag.
- Har du stött på en nyhet på sociala medier som känns skum eller konstig? Undersök nyheten utifrån tipsen och frågorna i rutan. Var nyheten sann eller falsk?
- Det är viktigt att kunna känna igen och skilja på åsikter och fakta. Vilka av meningarna nedan är exempel på fakta och vilka är exempel på åsikter?
 - *Ukraina gränsar till Polen.*
 - *Magdalena Andersson höll ett bra tal.*
 - *Det bor över 10 miljoner människor i Sverige.*
 - *Jag tycker att fel låt vann.*

Dagens fakta

”Jag tycker Magdalena Andersson gör ett dåligt jobb.” _____

”Jag tycker Johan i min klass är en noob på Fortnite.” _____

”Du är så dålig, Johan att jag ska slå ihjäl dig!” _____

”Sam är en mördare!” _____

En viktig rättighet vi har i Sverige – och i de flesta andra länder också – är *ytrandefrihet*.

- Vad betyder ytrandefrihet?
- Trots ytrandefriheten kan vi faktiskt inte säga precis vad som helst. Åsa berättar om tre begränsningar som finns för vår ytrandefrihet. Vilka är det?

- Vissa saker kan till och med vara olagliga att säga. Andra är kanske lagliga men inte okej ändå. Kategorisera påståendena i rutan på förra sidan. Gör det genom att skriva *okej*, *inte schysst* eller *olagligt* på raden.
- Vad ska man göra om någon inte är schysst eller rent av säger saker som är olagliga på nätet? Diskutera!
- För att ett land ska räknas som en demokrati måste det vara yttrandefrihet i landet. Varför är det så? Hur hänger yttrandefrihet ihop med demokrati? Diskutera.
- Det finns länder som inte har yttrandefrihet. Kan du ge några exempel?

Dagens fördjupningsuppgift

Att jobba som journalist.

Du har under dagen fått träffa flera journalister och höra olika exempel på hur de arbetar. Tre av dem jobbar inom public service: Sam jobbar på Sveriges Radio, Åsa jobbar med programmet Källkoll på UR och Frasse/Linus/Erik jobbar med Lilla Aktuellt på SVT.

- Vad måste journalister tänka på när de rapporterar om en nyhet? Vad fick du reda på idag?
- *Meddelarskydd* betyder att en person som berättar något för en journalist har rätt att vara anonym. Journalisten måste skydda sin källa. Varför är det här viktigt? Diskutera.
- Vad är public service? Vad är det för skillnad mellan public service och andra tv- och radiokanaler? Ta reda på mer om det.
- Vilka olika sorters tidningar finns det? Titta i din lärobok eller sök på nätet.
- Det kan vara farligt att vara journalist på olika platser i världen. *Reportrar utan gränser* är en ideell organisation som arbetar med yttrandefrihetsfrågor. De granskar hur lätt eller svårt det är att arbeta fritt som journalist. Gå in på deras sida. Titta på kartan som finns på första sidan över press- och yttrandefriheten i världen. Alla länder är indelade i kategorier beroende på hur situationen är där – *bra*, *tillfredsställande*, *problematis*k, *allvarlig* och *mycket allvarlig situation*. Välj ett land av varje färg och ta reda på mer om hur det är i det landet.

Upphovsrätten till innehållet i det här arbetsbladet tillkommer UR, om inte något annat särskilt anges. Arbetsbladet får fritt kopieras, distribueras digitalt och visas i undervisningssammanhang. När arbetsbladet eller delar av innehållet används på olika sätt ska den ideella upphovsrätten iakttas. Det här betyder att du som lärare i din undervisning bland annat får kopiera upp så många kopior du behöver av hela eller delar av arbetsbladet och dela ut till elever, tillhandahålla det digitalt till eleverna i en elevportal eller liknande, eller visa i en Powerpointpresentation. Viktigt att tänka på när du använder arbetsbladet, på olika sätt, är att det alltid ska gå att se vem eller vilka som har upphovsrätten. Om arbetsbladet kopieras upp i sin helhet så framgår det redan, men om det är så att du väljer att bara använda någon del behöver du skriva i anslutning till det du använder vem eller vilka det är (UR och/eller annat